

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN 2012

MEMORANDUM VAN DE MILIEUBEWEGING

Een gemeente kan mondiale milieuproblemen niet alleen oplossen, maar steden en gemeenten blijven wel een cruciaal bestuursniveau als het op milieu en natuur aankomt. Zij kunnen het verschil maken door ruimte te creëren voor grote aaneengesloten natuurgebieden, riolen aan te leggen en onderhouden, een kernversterkend ruimtelijke beleid te voeren en energieverspilling aan te pakken.

Natuurpunt en Bond Beter Leefmilieu vragen de lokale mandatarissen om in de komende zes jaar mee aan de kar te trekken voor een lokaal beleid dat durft te kiezen voor een ambitieus en duurzaam beleid. Een beleid dat kiest voor een kernachtige en doordachte ruimtelijke ordening, zuiver water, robuuste natuur dicht bij huis en ambitieuze energie- en klimaatdoelstellingen.

Dit memorandum geeft U de handvaten voor een duurzamer lokaal beleid en is opgebouwd uit 3 delen:

- Relatie tussen Gewest en gemeenten
- Inhoudelijke beleidsprioriteiten
- Strategische beleidsprioriteiten

De voorstellen in dit memorandum zijn een uitnodiging om te investeren in een duurzamere toekomst. We hopen dat U er mee aan de slag gaat. Naast dit memorandum hebben we ook een voorbeeldenboek met 35 praktijkvoorbeelden, tips en inspiratie voor een vooruitstrevend lokaal milieubeleid.

Met vriendelijke groeten,

Hans Bruynickx
Voorzitter BBL

Walter Roggeman
Voorzitter Natuurpunt

1. Naar een volwassen relatie tussen Gewest en gemeente

Na de volgende verkiezingen zal er heel wat veranderen voor de gemeenten. Volgens het nieuwe gemeentedecreet werken de gemeentebesturen na de lokale verkiezingen van 2012 met strategische meerjarenplannen, verankerd in een zesjarige lokale beleidscyclus. De gemeente moet lange termijn doelstellingen voor milieu- en natuur in deze strategische meerjarenplannen verwerken, zodat milieuresultaten ingebed zitten in het algemene beleid van de gemeente en maximaal meesporen met andere doelstellingen van de gemeente. Daardoor hoeft men niet meer voor elk beleidsthema apart een eigen sectoraal plan uit te werken.

Dit spoort samen met het zgn. planlastendecreet. Ook dit decreet verankert de lokale beleidscyclus en het strategisch meerjarenplan bij de lokale besturen. Het planlastendecreet ambieert daarbij een cultuurverandering voor de Vlaamse overheid, die enkel mag sturen op hoofdlijnen en meer operationele autonomie moet laten aan de lokale besturen.

Daarnaast is er de interne staatshervorming, waarmee de Vlaamse overheid wil komen tot een betere taakverdeling tussen Gewest, provincies en gemeenten. In het kader van deze interne staatshervorming werd beslist om de Samenwerkingsovereenkomst (SO) Leefmilieu, die loopt tot en met 2013, niet te verlengen. Voor heel wat gemeenten is de SO de basis voor hun milieubeleid. Afschaffen van de SO heeft bijvoorbeeld als gevolg dat de verplichting van een gemeentelijke MINA-raad vervalt. Ook de subsidiëring van de MiNa-werkers loopt via de SO, waarmee 270 werkplaatsen voor laaggeschoolden betaald worden. Daarnaast wordt ook de functie van de gemeentelijke duurzaamheidsambtenaar gefinancierd in het kader van de samenwerkingsovereenkomst.

Onze voorstellen voor de volgende legislatuur:

- **een bijgestuurde en resultaatgerichte samenwerkingsovereenkomst of convenant**, in overeenstemming met het decreet planlastvermindering, waaruit administratieve rompslomp wordt geschrapt en die vertrekt van globale verbintenissen, gericht op concrete milieuresultaten.
- **Voldoende financiële middelen** voor de lokale besturen om hun milieu- en natuurbeleid te ondersteunen, waarbij een oplossing wordt voorzien voor de Mina-werkers en duurzaamheidsambtenaren.
- Een oplossing voor de **milieuadviesraden**, al dan niet geïntegreerd met andere adviesraden zoals de gemeentelijke commissie ruimtelijke ordening.

2. Inhoudelijke beleidsprioriteiten

Ruimtelijke ordening

Vlaanderen is geen toonbeeld van ruimtelijke orde. Lintbebouwing, baanwinkels, te veel vrijstaande woningen, slecht gelegen verkavelingen,... Het is dagelijkse kost. Die slechte ruimtelijke ordening zorgt voor heel wat milieuproblemen, zoals de achtergang van natuurwaarden door versnippering, een slechte waterkwaliteit door de hoge kosten voor riolering, toenemend autoverkeer door verspreide bouwpatronen,...

Gemeentebesturen hebben belangrijke bevoegdheden om de ruimtelijke ordening in een andere richting te sturen. De meeste gemeenten beschikken over een eigen ruimtelijk structuurplan, met een lange termijnvisie voor een duurzame ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente. Het komt er in de volgende legislatuur op aan die visie op het terrein waar te maken. Daartoe kan de gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen opmaken om de bestemming van gronden aan te passen, kan ze met algemeen geldende bouwverordeningen werken, heeft ze de bevoegdheid om bouwvergunningen af te leveren en kan ze een eigen grondbeleid opzetten.

Omdat we geen ruimte op overschot hebben, vraagt een duurzaam ruimtelijk beleid in de eerste plaats om investeringen in een kernversterkend beleid, waarbij ingezet wordt op reconversie van leegstaande gebouwen en invulling van niet gebruikte kavels in de stads- of dorpskern. Zo blijft er voldoende ruimte over om nieuw bos aan te planten of natuur te ontwikkelen. En zo wordt uiteindelijk werk gemaakt van een levendige en leefbare gemeente.

3

Onze voorstellen voor de volgende legislatuur:

- Elke gemeente maakt een inventaris van de **bouwmogelijkheden in de bebouwde kom**. Deze gegevens worden publiek toegankelijk gemaakt via internet, zodat potentiële bouwers een stek kunnen vinden in de stad of de dorpskern. Elke gemeente maakt een ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) op om deze bouwmogelijkheden in te vullen aan een hoge dichtheid, met veel publiek groen.
- Er wordt een plan van aanpak opgemaakt om **leegstaande gebouwen** in de gemeente te herbestemmen tot woningen, werkplekken of diensten (crèches, buurtwinkels,...)
- Voor minstens één zone in de gemeente wordt gewerkt aan een ambitieuze **ecowijk** met passiefwoningen, decentrale energievoorziening (windmolen, geothermische warmte, WKK op lokale biomassa,...), autodelen, gezamenlijk groen,... Hierbij tracht de gemeente een bouwgroep te betrekken, een groep van gezinnen die samen een bouwproject realiseren
- Elke gemeente maakt tijdens de legislatuur minstens **één groen en één blauw RUP** op: een ruimtelijk plan om natuur in de gemeente te versterken en een RUP om ruimte te geven aan waterbeheer in een rivier- of beekvallei
- De gemeente neemt in haar bestuursakkoord een **norm voor groen** op en past die toe in bestaande woonzones, nieuwe wijken en bedrijvzones
- De gemeente zet een eigen gemeentelijke grondregie op en bouwt, al dan niet via een autonoom gemeentebedrijf, aan een **eigen grondenbank**. Op die manier kan de gemeente slecht gelegen bouwgronden ruilen met bouwgronden in de kern.

Ruimte voor natuur

Natuur is niet alleen mooi en rustgevend, ze is ook een belangrijke leverancier van goederen en diensten. Ze voorziet ondermeer in grondstoffen, voedsel, zuivere lucht en water, bescherming tegen natuurrampen, rust en ontspanning. Deze functies noemen we ecosysteemdiensten. Hoe rijker de biodiversiteit, hoe robuuster de ecosystemen en hoe meer schokken ze kunnen opvangen. Biodiversiteit is een soort levensverzekering voor elk van ons. Maar planten en dieren sterven aan een steeds sneller tempo uit, met een groot ecologisch, cultureel én economisch verlies tot gevolg. Daarom is Europa het engagement aangegaan om tegen 2020 het biodiversiteitsverlies te stoppen.

Gemeenten kunnen heel wat doen om de biodiversiteit een handje te helpen. Ze hebben een belangrijke rol in het beheer en de inrichting van de openbare ruimte en kunnen zo meehelpen om ruimte voor natuur, soorten en gezonde leefgebieden te realiseren. Bovendien staan ze in rechtstreeks contact met burgers, middenveld, bedrijven en de provincie.

Als we het biodiversiteitsverlies willen stoppen dan zullen we in de volgende jaren werk moeten maken van ruimte voor natuur en mens door te investeren in grote, aaneengesloten natuurgebieden. Voorzie voldoende middelen om terreinbeherende verenigingen te ondersteunen bij de aankoop en het beheer van natuurgebieden of koop zelf terreinen aan om in te richten als natuurgebied.

Natuur kleurt buiten de lijntjes, voorzie daarom ook buiten natuurgebieden plaats voor natuur en groen. Ondersteun biodiversiteitsinitiatieven in het landbouwgebied, zorg ervoor dat de wegbermen ecologisch beheerd worden of stimuleer straatgroen. Op die manier creëer je stapstenen voor soorten.

Onze voorstellen voor de volgende legislatuur:

- Elke gemeente ondertekent het **Charter voor Biodiversiteit** en engageert zich samen met het middenveld om werk te maken van een ambitieus lokaal biodiversiteitsbeleid.
- De gemeente investeert actief in **aankoop, beheer en openstelling van natuurgebieden**. Dit kan door zelf gronden aan te kopen of terreinbeherende organisaties zoals Natuurpunt te ondersteunen bij de aankoop of het beheer van grote aaneengesloten gebieden.
- Adopteer één of meerdere **soorten** en stel een **actieplan** op om deze soorten te ondersteunen.
- De gemeente voert het bermbesluit uit en maakt werk van een **bermbeheerplan**, met bijkomende maatregelen om de natuur in en rond de bermen meer kansen te geven.
- De gemeente stimuleert initiatieven om de **natuur in landbouwgebied** te ondersteunen. Een actieve landschapsplanning en –beheer met aandacht voor kleine landschapselementen kan de natuurwaarde in landbouwgebied een flinke duw in de rug geven.
- De gemeente kiest resoluut voor een **pesticidenvrij beheer** van gemeentelijke gronden en geeft hiermee het goede voorbeeld aan haar inwoners.
- De gemeente zorgt ervoor dat er voldoende plaats is voor kinderen om te **spelen in het groen** door ruimte te voorzien voor avontuurlijk speelgroen of een speelbos.
- De gemeente stelt een **bosuitbreidingsvisie** op en maakt werk van de realisatie van **nieuw bos of bosverbindingen**.
- **Communiceer** regelmatig over het natuurbeleid in de gemeente, zo geef je een gezicht aan de lokale natuur.

Zuiver water en levende rivieren

Geen leven zonder water, en dat geldt ook voor uw stad of gemeente. De herwaardering van waterlopen hebben onmiskenbaar een enorm positief effect op de directe leefomgeving. En ook de bewoners van het water zelf, de vissen, watervogels en planten varen er wel bij. Als dat water proper is natuurlijk, en daar hebben we nog een hele weg te gaan. In uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water willen we overal proper water en een goede ecologische toestand tegen 2015.

Dé basisverantwoordelijkheid van gemeenten in dit verhaal is de aanleg, het onderhoud en het functioneren van het rioolstelsel. De komende legislatuur zal daar een hoop tijd en geld naartoe gaan. Het is belangrijk dat geld te voorzien in de meerjarenbegroting en het goed te spenderen, door in te zetten op een goede planning (uitvoeringsplannen, onderhoudsplannen) en controle (keuring privé-aansluiting). Daarbij is het cruciaal om oog te hebben voor de uitdagingen inzake overstromingen en verdroging, door in te zetten op afkoppeling, infiltratie en hergebruik.

Maar proper water alleen maakt nog geen levende beek. Waterlopen moeten letterlijk kunnen 'ademen'. Daarvoor is genoeg ruimte én een groen jasje - in de plaats van een betonnen harnas - nodig. Op veel plaatsen is er nood aan bijkomende ruimte voor water, om schade door overstromingen te voorkomen. Daar liggen dikwijls grote kansen voor meekoppeling van natuurdoelstellingen.

5

Onze voorstellen voor de volgende legislatuur:

- Elke gemeente maakt een **uitvoeringsplan** op voor de aanleg, het functioneren en het onderhoud van het **rioolstelsel**. De gemeente ziet er op toe dat er voldoende middelen voorzien worden.
- De gemeente maakt werk van een **volledig gescheiden afvoersysteem voor regenwater en afvalwater**. Regenwater wordt bij voorkeur opgevangen in een regenwaterput en anders afgevoerd naar een infiltratievoorziening. De gemeente verplicht afkoppeling bij nieuwbouw en verbouwing.
- De gemeente neemt een **voorbeeldrol** op voor de **vertraagde afvoer van regenwater**. Ze kan daarvoor infiltratievoorziening en groendaken toepassen bij de gemeentelijke gebouwen. Ze communiceert hier ook over naar haar inwoners.
- Elke gemeente controleert de stendenbouwkundige verordening met de **watertoets** en laat geen bebouwing in overstromingsgebied toe.
- De gemeente voorziet **ruimte voor infiltratie- en overstromingsgebieden** in de ruimtelijke planning. Ook valleigebieden krijgen hun winterse overstromingsfunctie terug.
- Er wordt een **erosiebestrijdingsplan** opgesteld met de focus op brongerichte maatregelen zoals niet-kerende bodembewerking en directe inzaai. Ook maatregelen als bufferstroken, erosiepoelen en grasstroken kunnen aangemoedigd worden.
- De gemeente stelt een **pesticidenreductieplan** op en investeert in opleidingen rond pesticidevrij beheer voor groenbeheerders en –ambtenaren. Er wordt ook voldoende aandacht besteed aan sensibilisatie van de inwoners.

Energie en klimaat

Denk globaal, handel lokaal. Willen we de wereldwijde klimaatopwarming beperken, dan moet de CO₂-uitstoot lokaal drastisch omlaag. Om de klimaatverandering binnen de perken te houden, wil Europa tegen 2020 20% hernieuwbare energie produceren, 20% energie besparen en 20% minder CO₂ uitstoten. Maar dat zal niet volstaan, verdere stappen zijn noodzakelijk.

Steden en gemeenten spelen een cruciale rol in dit verhaal. Door werk te maken van een ambitieus lokaal energie- en klimaatbeleid leggen ze mee de kiemen voor wereldwijd succes in de aanpak van de klimaatverandering. Door werk te maken van een lokaal klimaatbeleid zorgt de gemeente ervoor dat ze klaar staat voor dé uitdaging van de toekomst. Bovendien zullen de inwoners van de gemeente er wel bij varen. Door in te zetten op energiebesparing en lokale energievoorziening, wordt werk gemaakt van een structureel lagere energiefactuur en helpt de gemeente haar inwoners om zich te wapenen tegen de stijgende energieprijzen.

6

Onze voorstellen voor de volgende legislatuur:

- Elke gemeente ondertekent de '**Convenant of Mayors**', de oproep van de Europese commissie voor steden en gemeenten om verder te gaan dan de minimale 20/20/20 doelstellingen
- De gemeente gebruikt alle gemeentelijke kanalen (website, gemeentelijk infoblad, loket, infozuilen,...) om haar inwoners goed te **informer**en over energiebesparing
- De gemeente zoekt naar gunstige financieringsmodellen voor de inwoners, zoals **samenaankoop** van isolatiemateriaal, en geeft premies voor energierenovaties.
- De gemeente biedt energiescans aan de inwoners aan met behulp van **Energiesnoeiers**. Ze spoort haar inwoners aan om deel te nemen aan de **Energiejacht**. Bouwers en verbouwers krijgen persoonlijk **bouwadvies** om hun bouw- en renovatieplannen in duurzame richting bij te sturen.
- De gemeente investeert in een energiesparende en duurzame renovatie van het **eigen patrimonium** en sociale woningenbestand.
- De gemeente kiest voor een leverancier die **100% groene stroom** aanbiedt en hoog scoort op de rangschikking van Greenpeace en Testaankoop
- De gemeente onderzoekt of er op het grondgebied mogelijkheden zijn waarbij de **restwarmte** van bedrijven gebruikt worden voor het verwarmen van woningen, ziekenhuis, zwembad,...
- De gemeente selecteert in nauw overleg met de bevolking een geschikte locatie voor **windprojecten**. De inwoners krijgen de mogelijkheid om financieel in het windmolenproject te participeren.

3. Strategische beleidsprioriteiten

Denk aan de toekomst, werk volgens plan

Sommige milieuproblemen zijn zo hardnekkig dat we ze niet van vandaag op morgen kunnen oplossen, zelfs niet van de ene legislatuur op de andere. Denk maar aan de klimaatverandering. Wetenschappers schuiven doelstellingen voor minder CO₂ naar voor die we tegen 2050 moeten halen.

Abstract? Een ver van mijn bed show? Nee hoor, gemeenten die de uitdaging aangaan om klimaatneutraal te worden, tonen aan dat een lange termijndoelstelling, zelfs voor 2050, als kapstok kan dienen voor een heel concreet gemeentelijk klimaatplan. Hierin plant men samenhangende en tastbare initiatieven: het eigen gebouwenpark isoleren, gratis bouwadvies aanbieden voor bouwers en verbouwers, ludieke acties om fietsgebruik te promoten en de auto thuis te laten voor korte afstanden,...

Het is perfect mogelijk om een abstracte lange termijn milieudoelstelling te combineren met concrete acties op het terrein. En dit geldt niet alleen voor een plan van aanpak voor de klimaatverandering, maar even goed voor de achteruitgang van de biodiversiteit, luchtvervuiling, een betere ruimtelijke ordening of waterzuivering. Deze problemen vragen om algemene, lange termijn doelstellingen en een planmatige stap-voor-stap aanpak.

De milieubeweging is er van overtuigd dat planmatig werken met oog op de lange termijn, absoluut noodzakelijk blijft om milieuproblemen te keren. De afgelopen jaren was er vanuit gemeentebesturen veel kritiek te horen op de overmatig 'planlasten' die door de hogere overheden worden opgedrongen. Voor zowat elk domein werd de gemeente verplicht een apart plan uit te werken, met veel administratieve overlast tot gevolg. Begrijpelijk, maar het probleem van planlast mag de gemeente er niet van weerhouden om planmatig te blijven werken. Het alternatief is een onsamenhangend beleid van losse flodders, of in het ergste geval vriendjespolitiek.

De oplossing voor de planlast zit vooral in een meer resultaatgericht beleid. Als men vertrekt vanuit een resultaatverbintenis die men moet halen tegen het einde van de legislatuur, stelt men een duidelijk politiek engagement met een lokaal duurzaam beleid voorop, met concrete mandaten en verantwoordelijkheden. Tevens bieden dergelijke resultaatdoelstellingen de mogelijkheid om te werken met eenvoudige, meetbare parameters voor het te behalen resultaat. Op die manier worden plannen heel wat eenvoudiger en minder complex, zonder dat we de milieudoelstellingen uit het oog verliezen.

Werk samen met verschillende diensten, bestuursniveau's en gemeenten

Vaak heeft de gemeentelijke milieudienst, net zoals andere diensten, zijn handen vol met de taken van het lopende beleid: vergunningen afleveren, vragen van burgers beantwoorden, subsidieaanvragen beoordelen, betalingen uitvoeren... Veel tijd om een gemeentelijk plan uit te werken of nieuwe campagnes op poten te zetten blijft er niet over. Een duurzaamheidsambtenaar is hier een noodzaak. Een duurzaamheidsambtenaar die op lokaal niveau over de muurtjes van de verschillende diensten heen kijkt, kan de samenwerking tussen diensten ondersteunen en werk maken van het proces voor draagvlakvorming bij bevolking en verenigingsleven. Dat hoeven de diensten dan niet meer elk voor zich te doen.

Volgens het nieuwe gemeentedecreet werken de gemeentebesturen na de lokale verkiezingen van 2012 met strategische meerjarenplannen, verankerd in een lokale beleidscyclus. De gemeente moet lange termijn doelstellingen voor milieu- en natuur in deze strategische meerjarenplannen verwerken, zodat milieuresultaten ingebed zitten in het algemene beleid van de gemeente en maximaal meesporen met andere doelstellingen van de gemeente. Daardoor hoeft men niet meer voor elk beleidsthema apart een eigen plan uit te werken. Het komt er op aan doelstellingen uit milieu- en natuurplannen te koppelen aan

andere gemeentelijke doelstellingen. Enkele voorbeelden: Voorziet men een lokale KMO-zone? Probeer er dan voor te zorgen dat het om een duurzame KMO-zone gaat, waarbij kansen voor natuur worden ingepland, bufferzones gebruikt worden om aan waterberging te doen of een fietspad voorzien wordt om de zone bereikbaar te maken voor werknemers die met de fiets willen komen. Moet de gemeentelijke sporthal gerenoveerd worden? Zorg dan voor een e-novatie, waardoor het energiegebruik daalt en de klimaatimpact verkleint.

Een betere samenwerking tussen de gemeente en hogere bestuurniveaus kan veel voordelen opleveren. Veel milieudoelstellingen zijn vastgelegd op Europees niveau, denk maar aan de fijn stofnormen of de waterkwaliteit van onze waterlopen. Een goede doorwerking van Europese milieudoelstellingen naar het lokale niveau is van groot belang voor een effectief milieubeleid. Om bijvoorbeeld het Natura-2000 netwerk - een samenhangend Europees netwerk van natuurgebieden – te kunnen realiseren, moeten de lokale besturen de instandhoudingsdoelstellingen die de Vlaamse overheid vastlegt, overnemen in het gebiedsgericht beleid inzake ruimtelijke ordening en natuurontwikkeling. Ook de Europese doelstellingen inzake lucht- of waterkwaliteit kunnen we niet halen zonder de medewerking van gemeentebesturen.

Plannen voeren zichzelf niet uit

Planmatig werken, met een stappenplan naar een lange termijn doelstelling, is noodzakelijk voor een beter leefmilieu. Maar plannen voeren zichzelf niet uit. Gemeenten maakten in het verleden onder meer natuurontwikkelingsplannen (GNOP's), milieubeleidsplannen en ruimtelijke structuurplannen. Heel wat van die plannen bevatten ambitieuze en toekomstgerichte doelstellingen, maar blijven in de praktijk vaak dode letter. Om die plannen waar te maken op het terrein, moet de gemeente investeren: de gemeente heeft budgetten nodig in de begroting, moet personeel inzetten, en acties en campagnes opzetten.

Uiteraard is het voorzien van voldoende budgetten en personeel niet evident in tijden van crisis, zoals nu. Hier is – opnieuw – een beter geïntegreerd beleid een deel van de oplossing. Het gemeentedecreet voorziet dat gemeentebesturen, samen met een geïntegreerde beleidscyclus, een meerjarenbegroting op gemeentelijk niveau opmaken. Het is van belang dat de gemeente van bij het begin van de legislatuur in deze meerjarenbegroting voldoende middelen voorziet.

Een gemeente kan zelf inkomsten genereren. Het decreet op de ruimtelijke ordening voorziet de mogelijkheid om een heffing in te voeren op niet gebruikte bouwgronden. Die opbrengsten kan men gebruiken om te investeren in een kernversterkend beleid. Een gemeente kan ook een heffing invoeren op niet-afgekoppelde verharde oppervlakten. Die opbrengsten investeert men in groendaken of andere maatregelen om regenwater langer vast te houden.

De wortel en de stok

Uit tal van enquêtes blijkt dat de doorsnee Vlaming best wel milieubewust is. Toch heeft die af en toe een duwtje in de rug nodig. Om ervoor te zorgen dat burgers hun gedrag ook effectief aanpassen, is een stimulerend en ondersteunend beleid nodig. De gemeente kan bijvoorbeeld via een provinciaal steunpunt duurzaam bouwen bouwadvies aanbieden aan inwoners die bouw- of verbouwplannen hebben. Enkel en alleen al door het verstrekken van de juiste informatie kiezen de inwoners sneller voor energiezuinige ingrepen, want dat zorgt voor minder kosten voor verwarming en elektriciteit. Door een premie te voorzien voor de aanleg van een groendak of landbouwers financieel te ondersteunen om kleine landschapselementen zoals haagkanten en poelen aan te leggen, zullen ze ook sneller geneigd zijn dat te doen. En daar heeft uiteindelijk heel de gemeente voordeel bij.

Stimuleren en ondersteunen is echter niet genoeg, een gemeentebestuur moet ook sturen. Een gemeente beschikt over heel wat wettelijke instrumenten en bevoegdheden die bindend zijn voor elke burger. Het gaat dan om instrumenten zoals ruimtelijke uitvoeringsplannen, milieuvergunningen, bouw- en verkavelingsvergunningen, stedenbouwkundige verordeningen of politiereglementen. Met deze wettelijke instrumenten kan de gemeente met relatief weinig middelen toch een goed resultaat bereiken.

Helaas is niet elke burger even plichtsbewust. Soms is het nodig om wetgeving af te dwingen. Als een gemeente niet optreedt tegen illegaal kappen van bomen, verbranden van afval of inpalmen van een buurtwegen, zal men het beleid niet serieus nemen. Het is dus kwestie om die wettelijke bepalingen te doen naleven. Daarom is een volwaardige handhavingdienst en een laagdrempelig klachtenmeldpunt voor eerste lijnsondersteuning nodig.

Durf keuzes maken: of in plaats van én-én

Een doortastend beleid kan niet voor iedereen goed doen. Een beleid dat gericht is op verandering vraagt keuzes. Dat blijkt ook uit enkele algemeen aanvaarde toetsstenen, zoals het STOP-principe voor de mobiliteit of de Ladder van Lansink in het afvalbeleid. Volgens het STOP-principe moet de aandacht eerst uitgaan naar stappers, dan naar trappers, vervolgens naar het openbaar vervoer en tot slot naar het privaat autoverkeer. In het afvalbeleid stelt de Ladder van Lansink dat het beleid zich prioritair moet richten op afvalpreventie, dan hergebruik, vervolgens recyclage, verbranding en pas in laatste instantie op storten.

Een duidelijk milieubeleid vraagt keuzes, anders dreigt de gemeente te verzanden in een mossel noch vis beleid. Als men voor de heraanleg van een gemeentelijke weg tegelijk investeert in fietsstroken, verkeerslichtbeïnvloeding voor bussen en extra parkeerplaatsen voor auto's, zal niemand zich echt aangesproken voelen. Als gemeentelijke huisvuilzakken te goedkoop zijn, zal afvalpreventie en recyclage er niet makkelijker op worden.

Innovatief beleid uitproberen

Milieu problemen vragen om vernieuwende, innovatieve oplossingen. Om het energieprobleem aan te pakken, kan men nadenken over vernieuwende ingrepen zoals warmtenetten (waarbij restwarmte van een bedrijf gebruikt wordt als warmtebron voor aangrenzende woningen), vergistinginstallaties voor GFT die gebruikt worden om een dorpskern van duurzame warmte te voorzien (naar het voorbeeld van de Duitse energiedorpen) of energievoorziening op wijkniveau met geothermische warmte.

Het is eigen aan dit soort van vernieuwende maatregelen dat ze niet van een leien dakje lopen. Er duiken vaak onvoorziene problemen en onverwachte tegenkantingen op, het is een oefening van vallen en opstaan. Om op milieuvlak vooruitgang te boeken, blijft het nochtans belangrijk dat een gemeente volledig nieuwe maatregelen uitprobeert. Vaak kan de gemeente vanuit hogere overheden financiële ondersteuning bekomen voor dergelijk innovatief beleid. Maak er gebruik van!

Inspraak en participatie

Het gemeentelijk milieubeleid heeft meer kans op slagen als het gedragen wordt door de bevolking. Als burgers en verenigingen in een vroeg stadium van een beleidsproces betrokken worden, kunnen ze zelf met voorstellen en oplossingen komen, is een open dialoog tussen de verschillende partijen mogelijk en kan men samen op zoek gaan naar de beste oplossing. Een dergelijke werkwijze vergroot het draagvlak voor het beleid en voorkomt NIMBY-reacties.

Het beleid kan die vroegtijdige participatie structureel inbouwen, bijvoorbeeld door bij stedenbouwkundige projecten vooraf de bevolking te betrekken of een burgerjury op te richten. Een gemeente kan samen met haar inwoners op zoek gaan naar de beste inplantingsplaats voor windmolens in de gemeente, vervolgens een aanbesteding uitschrijven voor die gronden, en de burgers financieel mee laten participeren in de uitbating van de windmolens. Voor bebossingsprojecten of het herwaarderen van trage wegen in de gemeente, kan men samenwerken met jeugdverenigingen of scouts.

Het gemeentedecreet bevat een aantal nieuwe mogelijkheden om een participatief beleid te ondersteunen: het wijkbudget geeft buurtverenigingen geld om zelf initiatief te nemen om de buurt aangenamer en leefbaarder te maken, het vragenuurtje op de gemeenteraad geeft burgers de kans om vragen of voorstellen voor het gemeentelijk beleid op de agenda te zetten. Maak als gemeentebestuur gebruik van die mogelijkheden en promoot ze actief bij de bevolking.

Inspraak is tot slot niet hetzelfde als slaafs volgen wat een burger vraagt. Anders zouden de hardste roepers altijd gelijk hebben. Om tot een gedragen beleid te komen is het belangrijk dat de gemeente duidelijk motiveert waarom ze al dan niet met een voorstel akkoord gaat, of waarom ze een bezwaar niet volgt. Er kunnen heel wat technische, juridische of financiële redenen zijn waarom een gemeente niet kan ingaan op een voorstel vanuit de bevolking. Burgers begrijpen dat best, maar willen een antwoord op hun vragen. Dat vraagt een cultuur van motiveren en argumenteren. Alleen zo wordt de burger serieus genomen.